

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

Nr. 1 · Marts 2013

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

Modstand - vist nytter det...

Kære læsere

Så har vi taget hul på en ny årgang af Modstandskampen 1940-45. Af naturlige årsager falder der desværre nogle abonnenter fra, men heldigvis får vi også nye læsere, som bliver opmærksom på bladet og gerne vil abonnere på det. Det kan gøres ved at indbetale abonnementsprisen på 200 kr. til det kontonummer, som er anført i kolofonen nederst på siden, sammen med fuldstændige oplysninger om navn og adresse.

Ud over, at det er strømmet ind med abonnementsbetalinger de sidste par måneder, kan vi også glæde os over, at mange har lagt et beløb – stort eller lille – oven i betalingen for bladet. Det tager vi som et udtryk for, at læserne kan li' bladet og gerne ser det fortsat, så længe der er et rimeligt antal abonnenter. Tak for denne støtte!

På denne plads skal det også tilføjes, at bladet gerne fortsat modtager artikler til publicering. Selvfølgelig om hvad der skal foregå og hvad der er foregået i de tilknyttede foreninger og interessegrupper, men også gerne erindringer og baggrundsstof med relation til bladets målgruppe – folk med relationer til og interesse for modstandsbevægelse, krigssejlere og fangeophold.

Venlig hilsen
Peter Eigenbroth
Ansvh. redaktør

Flødeskumsfronten

"Hier wird deutsch gesprochen", stod der på et skilt, som efter den 9. april 1940 var anbragt i butiksvinduet hos en grønthandler, som jeg hver dag gik forbi på vej til og fra Finsensgade skole i Aarhus.

Der var mange lokale handlende dengang, og de var med til at gøre kvarteret hyggeligt og trygt for os, der var børn i 1930'erne. I dag kaldes det øgade-kvarteret, fordi mange gader er opkaldt efter danske øer: Fynsgade, Falstersgade, Samsøgade, Sjællandsgade, Tunøgade. Der lå hele to kaserne i området, ikke langt fra hinanden, Langelandsgade kaserne og Høegh-Guldbergsgade kaserne.

Vi børn var helt fortrolige med de danske jens'er, som færdedes i gaderne. Nytårsaften, når vi løb rundt i kvarteret, og drengene fyrede småkinesere og "skrubtudser" af, blev vi inviteret ind i vagtstuen ved kaserneporten og budt på småkager.

Efter den 9. april 1940 var alt dette forbi, og gaderne genlød nu af lyden af sømbe-slåede støvler og soldaternes march-sange som "Erika" og "Denn wir fahren gegen England..."

Og den tysktalende grønthandler, hvis forretning lå lige ved den ene kaserne, har åbenbart øjnet muligheder for en ny kundekreds. Han hed Deichmann, hvilket kunne tyde på tysk afstamning. Der var så godt som aldrig længere danske kunder i butikken, men hans skiltning kunne jo også kun virke frastødende på danskere.

Det var almindelig kendt, at også visse konditorier i byen var tyskvenlige og derfor meget besøgt af tyske soldater, mens danskerne undgik at komme de steder, for der var jo mange måder at "vise sin modstand på".

Hvis man har fulgt den senere tids tv-dokumentarudsendelser om Anden Verdenskrig, har man fået et rystende ind-

tryk af den nød, der herskede i Tyskland på alle områder i de sidste krigsår, så det er forståeligt, at Danmark for de tyske soldater blev "flødeskumsfronten".

Men jeg erindrer ikke at have set skilte som grønthandlerens i nogle af kvarterets bagerforretninger. Der var tværtimod forretninger, der kort og godt afviste soldaten, der kom for at købe en af de flødekager, som han havde udset sig i butiksvinduet.

At deres skuffelse var stor, når de måtte gå igen uden den kage, de havde glædet sig til, oplevede jeg engang et eksempel på. Jeg var selv gået ind til vores sædvanlige bager for at købe en kage. En tysk soldat stod og pegede på en kage i vinduet, men den unge ekspeditrice, som efter al sandsynlighed af sin chef havde fået besked på ikke at sælge til tyskere, ry-stede på hovedet og sagde kort og bestemt: "Nej!"

Jeg husker tydeligt den, ikke helt unge, tyske soldats skuffelse, da han forlod butikken.

Krigen har mange ansigter - ikke altid lige menneskelige. Der er situationer, hvor man må erkende, at der bag ens fjende er et menneske - et medmenneske.

Men jeg har heller aldrig glemt, at min bror, da han var blevet arresteret af tyskerne i Aalborg, blev pryglet, til han besvimelede.

Ikke desto mindre tror jeg også godt, han kunne have undt den tyske soldat den flødekage dengang for længe siden!

Med årene kom min bror til den erkendelse, at "krig løser ingen problemer, men skaber kun nye", og at der er øjeblikke, selv i en krig, hvor man må se bort fra fjendskab og kun kan møde hinanden som menneske til menneske.

Kamma Ankjærø

Modstandskampen 1940 - 45 Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Marts 2013 · 19. årg. nr. 1

Redaktion

Peter Eigenbroth, Ansv. redaktør
Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31
Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Modstandskampens Bladudvalg

Emmy Reitoft (tlf. 42 40 14 95), Lykke Finderup, Peter Eigenbroth.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter. (Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Abonnement og bladregnskab

Peter Eigenbroth, Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Abonnement kan bestilles ved at indbetale 200 kr. på konto nr. 7461 2070272221

Tryk Fjerritslev Tryk A/S

Pris 200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til juni 2013. Deadline herfor er 20. maj.

Matador og de "glemte" helte

Af Arne Sloth Kristoffersen, Aalborg

Sidste år døde aalborgenserens Just Carl Pedersen, 93 år gammel. Få måneder før havde han udgivet sin selvbiografi, hvor han beskrev sin indsats i modstandsbevægelsen under den tyske besættelse. Det skete i et tæt samarbejde med Jens Toldstrup, som englænderne kaldte verdens dygtigste nedkastningschef. Just Carl Pedersen var en virkelig helt, og hundredvis af danskere kan takke ham for, at de blev reddet fra tortur og henrettelse, da han organiserede og ledede flugtruterne til Sverige fra Grenå, Sæby, Strandby og Skagen. Han satte sit eget liv på spil for at redde andre. Jeg læste bogen samtidig med, at jeg kunne følge med i den syvende genudsendelse af Matador.

Der er mange grunde til, at netop denne serie er blevet så populær og sejlivet. Men med Erik Balling som instruktør, Lise Nørgaard som hovedfortæller og nogle fremragende skuespillere i alle rollerne var seriens succes næsten givet på forhånd.

Interessen for serien viser også, at danskerne har en vældig interesse for historie, og Matador foregår da også i den mest dramatiske periode i 1900-tallets Danmark, under depressionen i 1930'erne og under den tyske besættelse af Danmark 1940-1945.

Lise Nørgaards sindelag skinner klart igennem i serien. Hun kan ikke lide Det konservative Folkeparti og tegner et ensidigt billede af KU. For det var ikke blot Konservativ Ungdom, der var uniformeret i 1930'erne, det var socialdemokraternes og kommunisternes unge også, og det bliver ikke nævnt, at den konservative leder, Christmas Møller, tog skarpt afstand fra enhver udemokratisk tendens i Det konservative Folkeparti. Han tog som den eneste danske politiker konsekvensen af den danske regerings tætte samarbejde med tyskerne, idet han flygtede til England i en fiskerkutter fra Aggersund.

Lise Nørgaard overlader ledelsen af den lokale modstandsbevægelse til den radikale læge og hans ligesindede, selvom der i virkelighedens verden næppe fandtes radikale modstands-

Just Carl Pedersen.

folk. Det er faktisk en hån mod den danske modstandsbevægelse, jf. Det radikale Venstres pinlige rolle før og under besættelsen. Vi havde med den radikale udenrigsminister P. Munch i spidsen gjort os forsvarsløse i 1930'erne, så vi den 9. april 1940 kunne sige, at vi ikke kunne forsvare os! Så Danmark overgav sig, stort set uden kamp.

Som det tydeligt fremgår i Matador, var Danmark ikke i krig med Tyskland. Livet gik sin vante gang trods mørklægning og rationering; landet var ikke ødelagt, danskerne sultede ikke, og den danske industri- og landbrugsproduktion blev stillet til rådighed for tyskerne, og de danske fødevarer var livsnødvendige for den tyske værnemagt.

Den danske regering gik så langt i bestræbelserne på at bevare roen, at den socialdemokratiske statsminister, Wilhelm Buhl i 1942 i radioen advarede mod sabotage og opfordrede befolkningen til at medvirke ved opklaring og til angiveri. Hans efterfølger, den radikale stats- og udenrigsminister Eric Scavenius, blev den største banneryrer for det tætte samarbejde med den tyske besættelsesmagt, og han fik et venskabeligt forhold til den tyske rigsbefuldmægtigede, Werner Best.

Danmark var ikke en del af de allierede og deres blodige kamp mod Nazi-

tyskland, så vi var virkelig kommet på den forkerte side af Kridtstregen. Kun modstandsbevægelsen, som tog fart efter de tyske nederlag i 1943, reddede Danmarks ære og fik os over på den rigtige side af Kridtstregen. Men modstandsbevægelsen blev aldrig en folkesag. Den var et ungdomsoprør mod den ældre generations eftergivenhed over for besættelsesmagten. Den var heller ikke en massebevægelse, idet man skønner, at der kun var ca. 9.000 rigtige modstandsfolk, færre end der med regeringens godkendelse meldte sig til tysk krigstjeneste på Østfronten!

Men modstandsbevægelsen fik ingen tak for indsatsen. Efter befrielsen overtog de gamle politikere magten, og især kulturradikale historikere har siden prist samarbejdspolitikken i høje toner og forsøgt at nedtone modstandsbevægelsens indsat. Dagbladet Politikens chefredaktør, Bo Lidegård, har i sin bog "Danmark i Det tyvende Århundrede" fra 2011 end ikke nævnt Jens Toldstrup med et ord, selyom denne har fået de største engelske, amerikanske, norske og franske ordener for sin indsats i modstandskampen! Just Carl Pedersen blev æresmedlem af the Royal Air Force Escaping Society; men hverken han eller Jens Toldstrup har Danmark belønnet med Ridderkorset for deres heltedige indsats!

Danmark overlevede, fordi andre lande kæmpede mod nazismen, og fordi en meget lille gruppe danskere gjorde det på hele Danmarks vegne. Det er derfor ikke tilfældigt, at Just Carl Pedersens bog bærer titlen "Se dig tilbage", for vi skal lære af historien og især af, at "de ugudeliges ondskab forstærkedes af de dydiges svaghed", som Churchill rammende udtrykte det efter krigen.

Vi kan lære meget af Matador, men vi skal huske at bruge den kritiske sans.

Arne Sloth Kristoffersen.
Tidligere skoleinspektør.
Bogamelder, skribent og foredragsholder.
Hjemmeside: arnesk.dk

Juleaften i Ryvangen

*Af pensioneret overvagtimester
Warmi Hansen*

Efter et stort snefald i begyndelsen af december 2012 kom juleugen, hvor sneen var væk og Mindelunden lyste op i alt sin grønne pragt fra plæner og stedsegrønne buske – med en mild juleaftensdag, hvor mange hundrede mennesker var mødt op, for at høre kunstneren Per Arnoldis tale:

Kære venner,

Tak... tak for opfordringen til at tale her i aften.

Tillad mig, indledningsvis, en lille anekdote.

For at mindes, fastholde og festlig-holde 50 året for de danske jøders evakuering og flugt og redning til Sverige oktober 1943, havde den dansk-amerikanske pianist og entertainer Viktor Borge gennem sin organisation, Thanks to Scandinavia, i 1993 arrangeret en lille tourne i USA for en udvalgt skare danskere. Det var Borge selv, Frode Jakobsen fra Frihedsrådet, overrabbiner Bent Melchior, skuespilleren Susse Wold, pianisten Poul Rosenbaum, og mig.

New Yorks sorte borgmester, David Dinkins, havde i den anledning erklæret dagen for besøget for "Danish rescue day" altså "den danske rednings dag" og inviteret den lille flok til en reception i sit officielle domicil, Gracie Mansion.

Jeg satte mig ind i en gul taxa foran mit hotel og gav chaufføren adressen.

"Are you going to see the mayor", "Du skal måske besøge borgmesteren?", spurgte den godt brugte, dejligt hæse og meget New York'ske chauffør lidt skeptisk-humoristisk i bakspejlet.

Jeg kunne jo kun bekræfte, at det netop var tilfældet.

"Why would he see you?" lød næste hæse spørgsmål, "hvorfor vil han møde dig?" og jeg forklarede, som sandt var, at dagen var dedikeret mindet om de danske jøders redning og at vi derfor og så videre...

Han sprang op på bremsen, midt i et larmende kryds, ud af bilen, rev bagdøren op og kastede sig ind til mig på bagsædet.

"Denmark, that's where we should

have been" sagde han. "Det var der vi skulle have været!".

Øjnene i hans furede, slidte, gamle jødiske ansigt var fyldt med tårer og meget tæt på.

Han var en polsk holocaust overlever ... og der gik ikke så mange frelsende både til Sverige derfra.

Da vi havde både talt og krammet og grædt færdig satte han sig tilbage på forsædet, så på mig i spejlet, slukkede for taxametret og sagde, før vi kørte videre: "Danes, no fare!". "Danskere kører gratis."

Det her er ikke en historie om ikke at betale.

Det er heller ikke en historie om den utrolige livskraft, fortællingen om den danske redningsaktion har rundt i verden.

Det er tværtimod, havde jeg tænkt

mig, en historie om, at netop ingenting, hverken redning eller frihed eller demokrati er gratis, og at det er derfor, vi er samlede her, på dette sted, på disse grave, i denne mindelund i aften.

For her er den højeste pris betalt, for os, så vi i fred og frihed kan samles som vi vil, tænke hvad vi vil og sige og synge hvad vi vil.

Der er betalt, og betalt dyrt, for hvad vi måske engang imellem opfatter som gratis.

Jeg fortalte for første gang taxa-historien allerede dagen efter den havde fundet sted, denne gang i den største synagoge i Washington DC for en menighed på over 1700 mennesker.

Efter vores indslag kom et lille jødisk ældre ægtepar op til mig og viste mig, på deres underarme, de tatoverede numre fra KZ-lejren. Det havde jeg al-

Stort flot fremmøde af mange hjemmeværnsfolk, der stod æresvagt under Pergolaen og på Store Gravfelt - i mindet om Besættelsestidens ofre.

drig før set, på levende mennesker... og behøver vel ikke bruge min knappe taletid her på at uddybe, at det var som at se ind i helvede på jorden.

Også her var en høj pris betalt.

Også ofrene kæmpede kampen.

Der er det med myter og fortællinger, at de har det med enten at vokse ... eller blive glemt.

67 år efter befrielsen er det vel vigtigere end nogensinde, nu, hvor de sidste deltagere, overlever og øjenvidner en efter en forlader os, at myterne netop ikke vokser ud af proportion eller af nogen bliver manipuleret og forvansket til egen fordel.

For den nøgterne, uglamourøse sandhed om den dagligdags, endda anonyme indsats mod det onde er vigtigere end enhver opblæst eller i hvert tilfælde overdreven drøm om heroisme.

Det er den pris, vi både kan og skal betale: At holde fortællingen om kampen, indsatsen og ofrene i live, uden overdrivelser, uden fortielser og fortællelser, uden make-up!

Min generation var, som børn under besættelsen og efter befrielsen, i den unikke situation, at vi havde helte!

Ikke bare tegneseriernes og bøgerne helte: Tarzan, Fantomet, Prins Valiant, Jens Lyn og Skipper Skræk.

Men rigtige helte, menneskehelte, både de levende og de døde.

De navngivne: Kim Malthe-Bruun, Flemming Juncker, Svend Truelsen, Morten Nielsen, Ole Lippmann, Hvidsten folkene, Flammen: Bent Faurschou Hviid, Jens Gielstrup, Anders Lassen... og de anonyme, som handlede i det skjulte, måske under dækningsnavn, skrækslagent frygtløst så længe det lykkedes.

Mindetavlen i min skoles gård fortalte om seks tidligere elevers indsats og død i kampen.

Jens Gielstrup en af dem, flyver i Royal Air-force, skudt ned over Nordsøen, 26 år gammel.

De stod alle som uafrystelige pejlemærker i vores barndoms mytologi.

Og pejlemærker er vigtige.

Det er dem man navigerer efter livet igennem.

De rigtige pejlemærker er de vigtigste.

Vi vidste og vi lærte, hvortil takken skulle rettes.

Vi står i aften her i et af de mørkeste og samtidig et af de lyseste steder i vores fælles historie.

Under stor lydhørhed holdt maleren Per Arnoldi en tankefuld juletale.

Det mørkeste, fordi det var her i Ryvangen, på henrettelsespladsen, den højeste og voldsomste pris blev betalt.

Unge liv blev bragt til en brat og brutal afslutning.

Det ondeste mørke regerede her.

Men vi står samtidig et af de lyseste steder, al den stund det var her, den pris blev betalt, der gav os vores frihed i arv.

Den indsats vil altid lyse.

Jeg er ikke overtroisk, men jeg vil vove at påstå, at dette sted også lyser, når faklerne er slukket og vi gået hjem til endnu en fredelig juleaften.

Stedet lyser, beskedent og upatetisk, både i dette anlægs arkitektoniske udformning og i Axel Poulsens fine og milde skulptur her bag mig.

Stedet lyser, stedets ånd lyser!

Mindesmærker kan have mange udformninger.

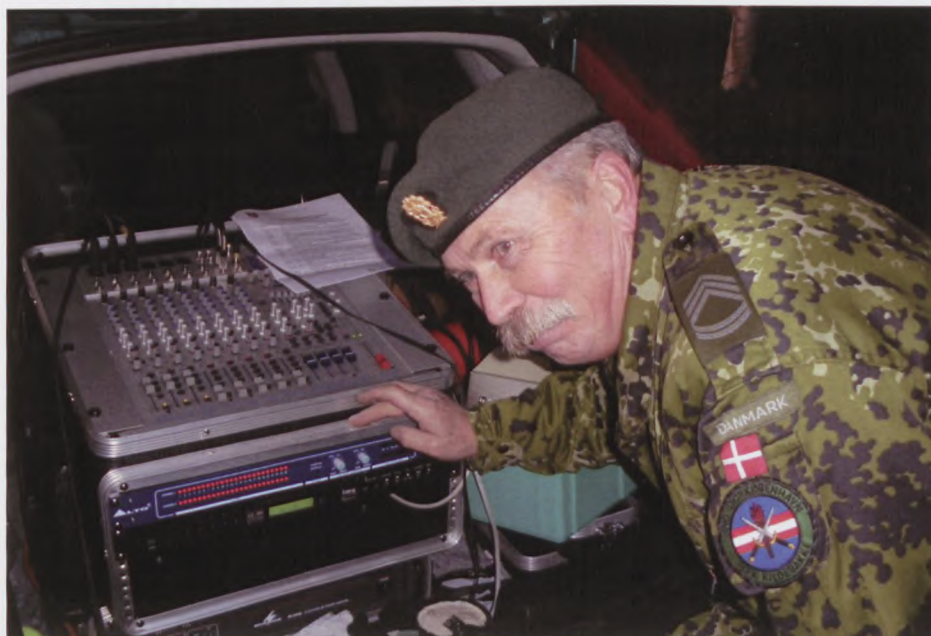
Vi har, meget dansk håber jeg, i stedets rette ånd valgt at skrue ned for monumenternes patos.

Den dæmpede fortælling er dramatisk nok!

Så meget stærkere bliver den historie, vi kan og skal give videre.

Men selvfølgelig lyser det minde, der aldrig må svinde eller svækkes, allerstærkest i vores fælles bevidsthed og i vore hjerter!

Jeg vil derfor ønske alle en fredelig jul og slutte, som jeg begyndte, med det eneste ord der her giver mening: Tak!

Den tekniske leder af højtaleranlægget gennem mange år, seniorsergent J.V. Nielsen.

Til Grænselandet

I sidste nummer af Modstandskampen nævnte vi, at Erhvervshæmmede, Sjællandsafdelingen muligvis ville arrangere en forårstur til Sønderjylland og Nordtyskland.

Rejsegruppen er nu i fuld gang med at indgå aftaler og venter bare på, at I skal melde Jer til denne dejlige tur.

Der vil være afgang fra Bernadottegården i Roskilde med Ditobus mandag d. 13. maj kl. 9.00 og hjemkomst i Roskilde fredag d. 17. maj sidst på dagen. Vi kan naturligvis samle deltagere fra det jyske op efter aftale, fx på banegården i Kolding.

Vi skal bo på et hotel enten i Flensborg by eller i forstaden Handewitt. Vi er ved at afklare, hvor de har de bedste faciliteter for os.

Vi har ikke alle aftaler i hus, men vi regner med at skulle se følgende: Frøslvejren, Mindesmærket i Harrislee, Flensborg By, Glücksburg, KZ-lejren Ladelund, KZ-lejren Husum (Schwesing), Hedeby, Dannevirke og Dybbøl. Nogle af stederne passerer vi med bussen, andre steder stopper vi, og ser nærmere på.

Turen bliver planlagt sådan, at der

vil være god tid til indkøb på både ud- og hjemtur, ligesom vi hver dag forsøger at være hjemme på hotellet i så god tid, at alle kan nå at få et hvil inden middagen. Turen afsluttes med en lille festaften, ligesom vi vil lægge vægt på, at der bliver tid og mulighed for socialt samvær.

Vi har søgt penge til turen, men ved ikke, hvor mange vi kan være heldige at få. Vi kan derfor pt. ikke give en nøjagtig pris, men satser på, at turen kan udbydes til kr. 3.000,-.

Jo flere der vil med, jo billigere kan turen blive.

Ring til os i rejsegruppen og meld dig til – vi glæder os til at være sammen med dig.

På Rejsegruppens vegne:

Marianne Riesz – tlf. 38 34 13 10 eller

Emmy Reitoft – tlf. 42 40 14 95

PS! Vi vil lige nævne, at turen til Hamburg i september også er under udarbejdelse.

Nærmere herom i næste nummer af Modstandskampen.

Foredrag om

Gruppen af mænd og kvinder på Bernadottegården og i Bernadotteparken er nu så lille, at vi er gået sammen i én gruppe.

Årets første møde blev holdt den 7. januar, og vores gæst var Jens-Christian Hansen fra Syddansk Universitet. Det blev en rigtig god eftermiddag, hvor vi hørte meget om en grusom lejr, Husum-lejren, som var en udekommendo til Neuengamme. Selv om der var mange danskere i denne lejr, er den relativt ukendt for mange. Lejren ligger i den vestlige del af Schleswig, ikke så langt fra den danske grænse, og eksisterede nogle få måneder i slutningen af 1944. Måneder, der kom til at koste mange menneskeliv og mange lidelser.

Under sin uddannelse har Jens-Christian Hansen (J-C) skrevet speciale om KZ-lejren Porta Westfalica, og nu er han ved at afslutte sin ph.d. om Husum Schwesing, idet han ser det som en naturlig fortsættelse af specialet om Porta Westfalica.

J-C har nu arbejdet med denne lejr i mere end 3 år, og han har ikke bare beskæftiget sig med selve lejren, men lige så meget med de fanger, der bo-

Foråret så sagte kommer...

Højtideligheden i Mindelunden
4. maj 2013 kl. 19.45.

Medvirkende ved højtideligheden
er som altid
Hjemmeværnets Musikkorps København
og N. Zahles kor.

Aftenens taler er Lis Mellemsgaard,
øjelæge, cand.med.
Medlem af Holger Danske-gruppen
under Bescættelsen.

*Højtideligheden arrangeres traditionen tro af
Kammeraternes Hjælpefond*

Den tidligere Husum-fange Pool Kildemoes og foredragsholderen, Jens-Christian Hansen.

Husumlejren

ede der i perioden slutningen af september 1944 og til udgangen af december 1944 – de måneder, hvor lejren eksisterede.

I den første transport til lejren kom 70 danske politiske KZ-fanger, alle fra Frøslev og Neuengamme. I alt kom der 1500 fanger til Husum i sidste halvdel af september. Senere kom yderligere 1000 Neuengammefanger.

Fra Neuengamme vidste alle fanger, hvad en KZ-lejr var, men forholdene i Husumlejren var så forfærdelige, at ingen havde kunnet gøre sig nogen idé herom. Formålet med lejren var, at der skulle graves tankspærringer, som skulle forhindre de allieredes kampvogne i at køre ind i Tyskland efter en evt. invasion.

Lejrkommandanten hed Griem, hans næstkommanderende var Josef Klingler. De var begge to udprægede sadister, som var ligeglade med fangerens liv og arbejdede med fangerne efter devisen: Vi får bare nogle nye fra Neuengamme. Der blev intet gjort for at skåne eller hjælpe de fanger, der var syge.

Griem var ind imellem voldsomt alkoholiseret, og når han havde drukket, skete det, at han f.eks. skød på må og få ind i kartoffelbarakken. Det morede ham at se, hvor mange fanger han kunne ramme ved bare at skyde uden at sigte. J-C fortalte om en anden hændelse, hvor Griem – ligeledes beruset – sendte en flok fanger ud over marken. Så legede han "harejagt" og skød så mange af fangerne, som han kunne.

De råvarer der kom til lejrens køkken, solgte Griem til lokalbefolkningen som svinefoder. Fangerne sultede og fik kun tynd suppe, kogt på fordærvede grønsager. Hurtigt lignede fangerne muselmænd og var syge, sultne og svækkede.

Ude i pansergravene stod fangerne ofte i vand til livet (det var efterår og vinter!). Gik arbejdet ikke hurtigt nok, vankede der klø, ofte til fangen lå ned og måske ikke kunne rejse sig igen.

Der var to danske læger – Povl Thygesen og Knud Nordentoft – i lejren.

Interesserede deltagere hører Jens-Christian Hansen fortælle om Husum Schwesinge lejren.

Det var sjældent, at de kunne gøre noget for de syge, da de hverken havde medicin eller forbindsstoffer.

En af deltagerne i vores Mande-Kvindegruppe, Povl Kildemoes, er en af de få, der stadig er blandt de overlevende fra Husum. Han kunne nikke genkendende til det, som J-C fortalte. Povl Kildemoes kunne bidrage med yderligere et par historier fra sin tid i lejren:

"En fange havde haft diarre om natten og kunne ikke nå at komme på latrinet. Derfor måtte han bruge sin spiseskål til at besørge i. Ved morgenappellen opdagede lejrledelsen, hvad der var sket. Den pågældende fange måtte gå rundt foran geledet med sin spiseskål imens han sagde: "Ich habe in mein Schale gescheist". Da fangerne skulle gå på arbejde blev den pågældende fange sat på lejrens brandstander, men da de kom hjem om aftenen, lå han ved siden af brandstanderen og var død."

Povl Kildemoes fortalte en anden historie: "En aften kom en svært beruset Griem hjem fra en druktur, da han mødte en 13-14 årig polsk køk-

kendreng. Han havde stjålet nogle kartofler, og der blev gjort kort proces. Griem trak sin revolver og skød drengen. Dagen efter lå drengen død udenfor køkkenbarakken."

I de få måneder, lejren eksisterede, døde 297 fanger, heraf var 11 danske.

Efter at Husum-lejren lukkede ned, kom en stor del af de overlevende fanger til Dalum, tæt på den hollandske grænse. Hans Griem og Josef Klingler fulgte desværre også med, så de kunne fortsætte deres pinsler overfor de stakels fanger.

I marts-april 1945 blev fangerne samlet i Neuengamme, og derfra gik turen gennem Danmark til Sverige fra d. 9. april til d. 22. april. Få dage efter var Danmark frit, og KZ-fangerne kunne rejse hjem til et frit land. Mange af dem var i en sørgelig forfatning, syge og afmagrede, som de var. Det var da heller ikke alle, der nåede Danmark i live, nogle døde i Sverige, før freden blev en realitet.

Emmy Reitoft

Hvad var Mindelunden før den

Med dette tema holdt Warmi Hansen, tidligere overvagtimester i Mindelunden, et foredrag for Bernadottegårdens mande-kvindegruppe.

Warmi Hansen er søn af en modstandsmand og kom som barn i Mindelunden sammen med sin far. Efter mange års arbejde på stedet opstod interessen for at finde ud af – og evt. skaffe billedmateriale fra Rigsarkivet – fra tiden og stedet.

Det har Warmi nu arbejdet med i mere end et år, og vi havde en interessant eftermiddag i hans selskab. Vi så billeder fra området, da der ingenting var, fra den store sø, der blev udgravet af Ingeniørtropperne, som havde deres øvelsesområde der og deres indkvartering på kasernen (nu kaldet Svanemøllens kaserne) og øvelsesområdet der.

Warmi havde også billeder, der kunne dokumentere, at der havde været to henrettelsespladser i Mindelunden. Den første var tæt på beboerom-

Warmi fortæller om Mindelunden – før den var mindelund.

rådet "Ryparken", og der var beboere derfra, der havde observeret, hvad der foregik. Derfor blev henrettelserne flyttet hen til den plads, som vi i dag

kender, og som dengang – før besættelsen – sandsynligvis var græsningsområde og hestefold for militære heste.

Den nordligste del af øvelsesområdet, hvor Blindeinstituttet og det Store Grævfelt ligger i dag – set fra vest mod øst. Den store bygning til venstre i billedet er Ingeniørregimentets ballonskur.

blev Mindelund?

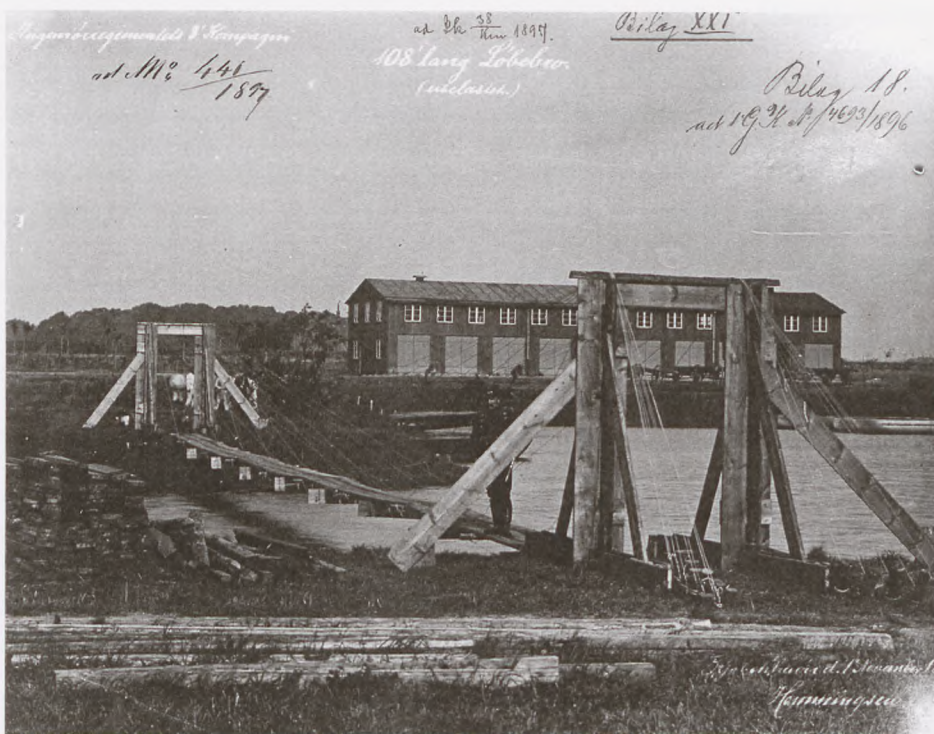
Efter d. 29. august 1943 blev området benyttet som øvelsesplads for tyskerne, før denne dato blev området og barakkerne benyttet af ingeniørregimentet som oplagsplads for regimentets materiel.

Kort efter krigens afslutning begyndte man at indrette en del af den militære øvelsesplads til en Mindelund, hvor de danskere, der var døde i tyske KZ-lejre og de, der var blevet begravet i Ryvangen efter henrettelserne, der kunne få en samlet gravplads.

Warmi havde billeder fra gravearbejdet, hvor store betonblokke skulle graves op for at gøre området anvendeligt til formålet.

202 grave blev fundet og opgravet, heraf havde nogle få ingen relation til Modstandsbevægelsen. 91 af de fundne blev ført hjem til kirkegårde i deres hjemsgogne, deres navne står på en mindetavle, 105 blev begravet ved Axel Poulsens monument af den sørgende kvinde med sin sårede søn i armene. Ovenover hele gravfeltet blev støbt en betonflade, og ovenover igen en Nexø-sandsten på hver grav med indgravning af navn og data. Herudover blev der bygget en pergola med en mindenvæg for de 151 ofre, hvis lig aldrig blev fundet.

Den store begravelse af modstands-

Den udgravede sø med øvelsesbro og 3. ingeniørkompagnis materielbarak, som ligger der den dag i dag – nu som børneinstitution – bygget for over 100 år siden.

folkene fandt sted den 29. august 1945.

I 1947 blev endnu et stykke af Ryvangen indviet i Mindelunden, her blev indrettet gravplads for ligene af 31 KZ-fanger, hjemført fra Tyskland.

Mindelunden blev indviet 5. maj 1950.

Danske og udenlandske statsoverhoveder og andre prominente personer har igennem årene besøgt dette smukke sted og – som vi andre – har de oplevet den ro og den fred, der hersker her.

Vi var mange til stede, der kan skrive under på, at en 4. maj uden at komme i Mindelunden, er ikke en rigtig 4. maj.

I 1974 blev den mest kendte henrettelsesplads, med de tre pæle, en integreret del af "Mindelunden". I 1990 blev den ældste pistolskydebane fra 1926 renoveret og blev en del af "Mindelunden".

Fra de gamle pionersoldaters sang om Ryvangen, lyder de sidste linjer således:

"Du gamle Ryvang, du skabte glæder
Og gav os tiltro til Ærens Mark,
Hvor venskab knyttet som ingen steder,
Du står for os som en mindepark

Med disse linjer har digteren "forudsagt", hvad Ryvangen blev til – i årene efter besættelsen.

Emmy Reitoff

"Slugten", nu kaldet Major Anders Lassens Vej, der løb fra Tuborgvej og op til Mindelundens parkeringsplads, i militærets tid kaldet "Nordmarken". "Slugten" blev benyttet af jernbane- og minekompagniet til bygning af minegange ind i skrænterne samt etablering af jernbanebroer bygget af 35 mand i kontinuerligt arbejde à 3 x 8 timer.

En lille beretning om, hvordan

Af Svend Harild, Gudhjem

Den modstandsgruppe, jeg var med i, hørte til i Aakirkeby på Bornholm. Vores gruppefører var min tropsfører i Det Danske Spejderkorps, næstkommanderende var – lige som jeg selv – tropsassistent samme sted. Med i gruppen havde vi også en vagtværnsmand, der skulle holde orden i byen, når politiet ikke var til stede, og to sabotagevagter.

Sabotagevagterne var ansat ved Hørfabrikken i Aakirkeby – som én gang havde været saboteret. De arbejdede for tyskerne, men det var vældig praktisk at have dem i vores gruppe, idet der var et stort beskyttelsesrum i Hørfabrikens kælder, denne havde vi indrettet til skydebane, så vi kunne træne våbenbrug her. Vi havde lavet luftkanalen om, så den kunne fungere som hurtig flugtvej, hvis det skulle blive nødvendigt.

Den 4. maj 1945 havde vi i gruppen aftalt, at vi skulle mødes på politistationen kl. 22. Her fik vi "almindelig våbeninstruktion" i Husquarna maskinpistol og den lille dejlige U.S. Karabin. Vi skulle egentlig også have trænet skydeøvelser den aften, men blev enige om, at vi ville få rigeligt at se til dagen efter, så vi måtte hellere se at komme hjem i seng.

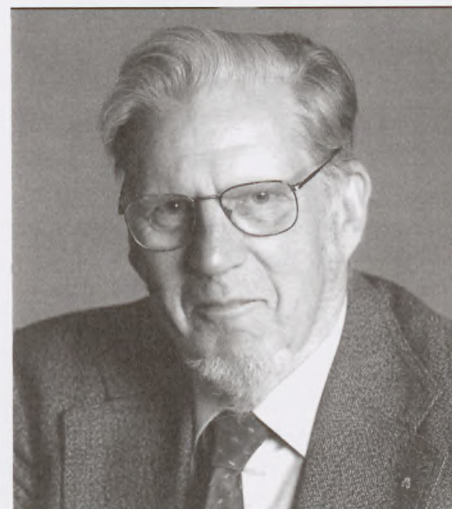
Den 5. maj om morgenen mødtes vi på Valsemøllen – også i Aakirkeby – her fik vi udleveret våben og armbind, og så kom en af de helt store oplevelser

i mit liv: Jeg behøvede ikke at være bange for at gå op ad trappen til mit værelse, som jo var stopfyldt med illegale sager. Nu kunne jeg gå ud på gaden og glæde mig over friheden og kirkeklokkerne, der kimedede en hel time – det var stort.

Vores gruppe mødtes igen på politistationen, og snart var vi i gang med at få fat i de personer, der ikke havde helt "rene papirer" med hensyn til tyskerne. Det foregik måske ikke altid lige værdigt, men jeg tror, at det sparede os for mange ubehagelige oplevelser med hensyn til selvtægt m.m. De blev anbragt i nogle barakker, hvor de fleste blev løsladt igen efter nogle få dage.

Og så ventede vi på englænderne !!!

De følgende dage havde vi meget, meget travlt. Der var begyndt at komme tyske flygtninge til Nexø – de kom i land i tusindvis. Der var udslidte kampsoldater, der dårligt kunne slæbe sig af sted, der var kampberedte SS soldater og endelig en masse civile flygtninge, fortrinsvis kvinder, børn og ganske mange gamle mænd. De var alle drevet foran den russiske front, der jo var kommet nærmere og nærmere. Vores arbejde var at køre rundt og samle de tyske militære effekter sammen. Jeg har aldrig haft så mange pistoler og revolvere i hænderne, som jeg havde det i de dage. Mens vi kørte rundt og udførte vores arbejde – det var efterhånden blevet d. 7. maj – kom

Svend Harild.

der pludselig en melding om, at russiske maskiner var ved at bombe Rønne og Nexø.

Hvad var nu det?

Vi ventede på englænderne, og pludselig fik vi – praktisk talt – russiske bomber i hovedet. Det var en "svær kamel" at sluge for bornholmerne. Resten af Danmark jublede stadig. Hvad skulle der ske med os?

Vores gruppe fik besked på, at vi skulle sende 3 mand til Nexø for at bistå vore kammerater i det kaos, der var efter bombardementet. Kort tid efter, at vi var ankommet til rådhuset i Nexø d. 8. maj, blev der igen blæst luftalarm, og de russiske bomber hagtede igen ned over Nexø og Rønne.

Vi løb ned i den første og bedste kælder, der havde de en batterimodtager, hvor der blev sendt en reportage fra Rådhuspladsen i København, hvor de hyldede Montgomery på hans tur gennem byen.

Samtidig skød tyskerne – som stadig ikke havde overgivet sig – som gale efter et par russiske maskiner, som skulle fotografere, hvad deres bomber havde udrettet. Det fløj omkring med granatstumper og patronhylstre. Da var vi meget langt væk fra det øvrige Danmark. Mange voksne græd, som var de pisket.

Vi fandt hurtigt ud af, at vores hjælp ikke var nødvendig, idet en tysk kaptajn (flygtning) fra Ingeniørtropperne

Nexø 1945.

en befrielse også kan foregå!

havde henvendt sig til modstandsbevægelsen og tilbudt sin hjælp. Det her havde de forstand på!

På turen hjem, da vi var omkring midtvejs mellem Aakirkeby og Nexø, mødte vi en strøm af flygtninge. Det var en meget, meget ubehagelig oplevelse, det var nemlig vore egne – folk, der flygtede ud af Nexø efter det første bombardement. Det var, som vi havde set det i avisen, folk, der kom gående med en barnevogn eller en legetøjsvogn, eller hvad man nu havde ved hånden. Man gik med sin dyne, eller hvad man nu ellers havde taget med sig i skyndingen.

Det var de samme tomme, håbløse øjne. Vi blev hele tiden standset, folk tilbød os penge, så vi kunne køre dem et sted hen – til familie eller venner – hvor de kunne være i fred for de russiske bomber. Det var en grim oplevelse, fordi vi ikke kunne hjælpe denne store hob af mennesker.

Da vi kom hjem, blev jeg kaldt ned på Aakirkeby Sygehus, hvor der var brug for mig. Det var nu blevet d. 9. maj. Jeg var som spejder uddannet med udvidet førstehjælpsprøve med et specielt duelighedstegn, der hed "Beredskabsmærket". Jeg var desuden bloddonor og uddannet, så jeg kunne bruges i katastrofeberedskab.

Lige inden jeg kørte ned på sygehuset, fik jeg besked på, at russerne var gået i land i Rønne. Vi var chokerede!

Nexø kirke i baggrunden.

Da jeg kom på sygehuset, måtte jeg først afgive en portion blod. Nexø sygehus var – med personale og overlæge – blevet evakueret til Aakirkeby på grund af bombardementerne. På det lille sygehus var der rigtig, rigtig travlt. Jeg blev straks bedt om at gå ind på operationsstuen, da der var brug for mig. Jeg var rent ud sagt ikke meget værd. Jeg havde ikke været i seng i flere dage, idet jeg og min sovepose havde boet i detentionen på politistationen. Der var mange udrykninger og jeg var med til dem alle. Der var ingen kære mor – jeg gik ind på operationsstuen, hvor der var 2 operationsborde og to operationer i gang. Det var næsten som at se MASH i fjernsynet, godt humør og friske bemærkninger, der fløj frem og tilbage.

Der mødte jeg de første russere!

Før den russiske landgang var der kommet to russere ind til Rønne, de var begge blevet såret ved en træfning med et par tyske hurtigbåde. Den ene havde fået en 20 mm granat i knæet, og hans ben skulle amputeres. Jeg skulle "bare" holde benet, mens overlæge Nissen fra Aakirkeby skulle skære i det. Pludselig fik jeg vist en forkert farve i ansigtet, i hvert fald udbrød Dr. Nissen: "Ud med ham der, vi har fandemig ikke flere senge".

Jeg var nok ikke den "fødte operationssygeplejerske" – jeg var glad og vendte hjem til min base for at få sovet lidt.

Man kan vænne sig til meget, vi vænnede os også i en vis grad til russerne, de fleste var fredelige og passede sig selv, nogle få var kriminelle og svære at styre, men tyskerne var hunderædde for dem. Tyskerne overgav sig officielt den 9. maj, men russerne blev på Bornholm til 5. april 1946.

Vi fortsatte i lang tid med at finde tyskere, der havde gemt sig, fordi de ikke ville overgive sig til russerne – det gav ganske mange ubehagelige oplevelser. Det evige omkvæd, når vi fandt tyske soldater var: "Der Ivan kommer, der Ivan kommer".

I 1976 udkom der en bog om landgangen på Bornholm. Den var skrevet af orlogskaptajn A. Basov, der var på Bornholm fra maj 45 til april 46.

Der gik nogle år, og i 1996 blev jeg ringet op af en journalist, der spurgte, om vi ville åbne vores hjem for nogle russiske officerer, der havde været på Bornholm i 1945-46. Jeg sagde "ja", men tilføjede "under forudsætning af, at kaptajn Basov er med – ham vil jeg gerne tale med". Han var der og jeg fortalte om mine oplevelser på Aakirkeby sygehus og at jeg mente, at de to russere, der blev behandlet den dag, var døde. Basov fortalte, at den ene overlevede og spurgte, om jeg kunne huske, hvordan "min patient" så ud.

Det kunne jeg tydeligt fortælle ham – jeg havde haft god tid til at se på ham, mens jeg holdt hans ben under operationen: Han var høj, rødmosset og havde stort, hvidt krøllet hår. "Ja", sagde Basov, "det var min bådsmænd, han døde og ligger begravet på russerkirkegården i Allinge" (jeg har senere fundet hans grav). Takket være en rigtig dygtig tolk – en ung russer, der gik på Handelshøjskolen i København – blev det en fantastisk eftermiddag.

Det var min beretning om den tid, hvor jeg var ung modstandsmand, og hvor mit arbejde fortsatte med forskellige opgaver under russernes besættelse af Bornholm.

Fakta fra den russiske besættelse af Bornholm:

Da der var flest russiske soldater på Bornholm var der ca. 9000

10 civile bornholmere blev dræbt under bombardementerne

587 huse lå totalt i ruiner

2370 huse blev mere eller mindre beskadiget

Det sovjetiske bombardement af Bornholm den 7. og 8. maj 1945 blev udført af 119 kamp- og bombefly, dækket af 62 jagere.

Frihedsmuseets Venner indbyder i foråret til følgende foredragsaftener:

Henning Lindhardt: Flygtningeorganisationen "Speditøren"

Henning Lindhardt vil berette om flygtningeorganisationen Speditøren med særlig fokus på ruten fra Sjællands Odde til Sverige. Speditøren havde hovedkontor i København. Gestapo var ustandselig på jagt efter de ledende folk i flugtruten – med tab af menneskeliv til følge.

Mandag den 25. marts kl. 19.00
på Frihedsmuseet.

Niels-Birger Danielsen: Werner Best

Werner Best – Hitlers politiske førstemand i Danmark 1942-45 – var en af de mest betydningsfulde magthavere i det 20. århundredes Danmark. Historien om Best drejer sig ikke kun om hans 2½ år i Danmark. Hans politiske liv varede i 68 år – lige fra han i 1919 som 16-årig foretog en effektiv offentlig provokation mod den franske besættelsesmagt i sin hjemby Mainz, til han i 1987 for sidste gang optrådte som aflastningsvidne i en retssag i Tyskland mod en SS-mand, der var tiltalt for krigsforbrydelser.

Mandag den 22. april kl. 19.00
på Frihedsmuseet.

Henrik Lundtofte: Hipo-korpset

Et af de begreber fra besættelsestiden, der kalder de stærkeste billeder frem, er ordet "Hipo" – forkortelsen for det såkaldte hjælpepoliti, som besættelsesmagten oprettede efter aktionen mod det danske politi den 19. september 1944.

Men selv om Hipo er blevet stående som indbegrebet af vilkårlig terror og det ultimative udtryk for landsforræderi, har en systematisk fremstilling af korpsets historie hidtil manglet. Det bliver der rådet bod på, når foredragsholderen i år udgiver bogen "Håndlangerne".

Mandag den 27. maj kl. 19.00
på Frihedsmuseet.

Der er gratis adgang til arrangementerne.

Frihedsmuseets Venners årsskrift

Frihedsmuseets Venner har udsendt sit årsskrift, der i år handler om oberstløjtnant Torben Ørum.

T.P.A. Ørum måtte den 9. april 1940 magtesløs og bitter overvære det ødelæggende tyske angreb på Værløse Flyveplads, som han var chef for. I officersmessen fik han alle ud, inden tyskerne kom til morgenmadden den 10. april. De skulle ikke spise sammen med tyskerne. "Det er jo fjenden", som han sagde.

I 1940 besluttede Ørum derfor straks at gå sine egne veje og ikke acceptere den samarbejdspolitik, som regeringen foreskrev. Han ville ud af landet og kontaktede en gruppe unge flyvere, som han formodede, englænderne måtte være interesse-rede i at have med under den videre kamp mod tyskerne. Men under mellem-landing i Berlin på vej mod England blev han den 7. december 1940 arresteret og sigtet for landsforræderi og spionage.

For at modvirke risiko for dødsstraf blev der vedtaget et tillæg til den danske straffelov, "Lex Ørum", der med tilbagevirkende kraft idømte ham livsvarigt fængsel i Danmark. Han afsonede i Vestre Fængsel og senere Vridsløselille, men blev befriet ved en aktion udført af en gruppe modstandsfolk i efteråret 1943, og blev herefter overført til Sverige.

I Sverige forsøgte Ørum at fungere som leder for de danske militære piloter, der var flygtet derover, men den danske leder af de danske militære flygtninge, general Knudtzon, ønskede ikke Ørum i den militære ledelse. Begrundelsen var, at Ørum var en straffet person, uagtet Ørum var straffet for at forsøge at gøre modstand mod tyskerne. Ganske grotesk, når flertallet af de, der tilsluttede sig kampen mod tyskerne, først gjorde det flere år efter den 9. april 1940, herunder general Knudtzon selv.

Bogen fortæller Ørums historie, før og under Besættelsen, primært med hans egne ord. Bogen giver en unik mulighed for at lære denne meget specielle person at kende. Man følger hans tanker om modstand, og man får indblik i, hvordan han mentalt overlever over 2½ års fængselsophold. Man får her endvidere et godt indtryk af tankegangen hos en officer af den gamle type med et stort ego og forventning om særbehandling på grund af officersrang fra dengang, hvor der virkelig var forskel på folk.

Bogen er skrevet af Torben Ørums nevø Hans Ørum og af historikeren Niels Gyrsting, og den afsluttes traditionen tro med årsberetninger fra Frihedsmuseet og tilknyttede foreninger.

Erindringer om et 50 års jubilæum

Af Eggert Frandsen

1995 – 50-året for krigens og besættelsens ophør. Det meste af Danmark markerer 4.-5. maj som "dagene", mens Bornholm, Norge og resten af Europa markerer 8.-9. maj.

I marts måned 1995 modtog jeg – lidt overraskende – en invitation til en reception i den russiske ambassade.

Under receptionen meddelte ambassadøren, at jeg og Mogens Theter (nu død) – som repræsentanter for den danske modstandsbevægelse – var inviteret til Moskva i dagene 8.-10. maj for at deltage i arrangementerne i anledning af 50-året for krigens ophør. Hvordan vi var blevet udpeget til denne "værdighed", har jeg ikke fået opklaret, men vi modtog gerne invitationen og fik oplyst, at vi kunne gå ned i Vester Farimagsgade, hvor det russiske rejsebureau "Intourist" ligger, og hvor der ville være billetter, visum m.v.

Den 7. maj om eftermiddagen blev vi afhentet i vore hjem af en diplomatbil "på blå plader" og kørt til lufthavnen. Udgangen til flyet skete gennem diplomat-udgangen uden om paskontrol m.v.

Vel ankommet til Moskva blev vi installeret i et hotel i udkanten af Moskva. Senere viste det sig, at der var inviteret 200 deltagere fra hele verden, og vi var alle indkvarteret på det samme hotel.

Begivenhederne startede den 8. maj, hvor vi 200 deltagere blev afhentet i fire busser. I bussen blev der udleveret en badge til hver enkelt, som ville give adgang til begivenhederne.

Vi startede bag det gamle rådhus, som ligger for enden af Den røde Plads, hvor der skulle afsløres en rytterstatue af marskal Georgy Zhukov, der var øverste chef for de væbnede styrker, som vandt krigen.

Efter denne minde-højtidelighed vandrede vi alle op på Den røde Plads, der som bekendt er centrum for alle officielle begivenheder i Moskva. Pladsen er ca. 200 m bred og ca. 800 m lang. På den ene langside ligger regeringsbygningerne i Kreml og Lenin-mausolæet, på den anden side det store varehus GUM. I den ene ende som nævnt det gamle rådhus og i den anden ende Vasilj-katedralen, som er kendt for sine malede kupler.

I dagens anledning havde man på begge sider af Lenin-mausolæet opbygget platforme, så vi 200 gæster kunne stå i tilslutning til selve mausolæet.

Den 8. maj var veteranernes dag, og i løbet af en times tid kom alle regimenter, hærenheder m.fl. marcherende op over pladsen. Et imponerende syn med de mange regiments-faner og alle veteranerne i uniform og med masser af medaljer.

Under paraden spillede et militærorkester, og det der vakte mest opmærksomhed var, at orkesteret spillede ouverturen til Tjajkowskij's store musikværk 1812 til minde om sejren over Napoleon. I selve ouverturen hører man nogle kanonskud og kort efter klokke-ringning. Det specielle og meget effektfulde denne 8. maj var, at det var de originale kanoner på Kreml, der blev af-fyret, og lidt efter lød klokkerne fra selve Kreml. Begge dele var timet så fint, at der ikke var et split-sekund pause i musikken, men til gengæld drev der "fed" krudt-røg ned over paraden. Meget effektiv og gribende.

Efter paraden blev hele selskabet guidet op på Kreml, hvor den store revnede kirkeklokke blev beset og efterfølgende "sølvkammeret", hvor alle de presenter befandt sig, som besøgende regenter igennem tiderne har haft med som gaver til tsaren.

Derefter samledes man i kongressalen, hvor der var underholdning af bl.a. Bolsjoj-balletten, kosakker der sang og dansede og meget mere. Efter dette imponerende show skulle vi gå ned til diplomat-udgangen for at blive afhentet.

Stor var vores overraskelse, da vi her mødte folketingsmedlem Marianne Jelved, der dengang var vice-statsminister i Nyrups regering, og som dagen efter – den 9. maj – skulle repræsentere Danmark ved de officielle begivenheder på "Sejrens Dag".

Udenfor diplomat-udgangen holdt der tre store sorte limousiner med danske flag på skærmene. Marianne Jelved, hendes mand og ambassadøren steg ind i den første, militær-attacheen og vi to gæster i den anden, og noget dansk ambassade-personale i den sidste. Køreturen til ambassaden foregik på pompøs vis – ud af Kreml – med sirener og blå blink. Det er ikke hver dag man oplever det.

På ambassaden var der soire, hvor vi sad ved et langt spisebord med ambassadøren midt for den ene langside og Marianne Jelved lige overfor på den anden langside. Som specielt inviterede gæster sad jeg til venstre for Marianne Jelved og Mogens til højre.

Dagen efter – "Sejrens Dag" den 9. maj – blev vi i busserne kørt ud til et punkt ca. 10 km udenfor Moskva, hvor der skulle afsløres en mindesøjle. Det blev oplyst, at dette sted var det nærmeste punkt, tyskerne kom på Moskva i 1944.

På en forhøjning i terrænet var rejst en meget høj granit-søjle, med masser af inskriptioner m.v. om begivenheden. Stedet ligger nu ved en motorvej, som åbenbart i dagens anledning var ny-asfalteret.

På den anden side af vejen – modsat monumentet – var opstillet en amfiteatralisk opbygget tilskuer-tribune til de offentlige gæster. Der var også en parade med masser af "gammelt isenkram", hvor især de gamle tanks med larvefødder fik sat nogle markante aftryk i den nye asfalt. Over os kom gamle fly af alle typer.

Den 10. maj var der stor afslutningsfrokost i et palæ tilhørende den russiske officers-forening. Her mødte jeg præsidenten Boris Jeltsin, hvor jeg sagde tak for invitationen. Under samtalen nævnte han – med sin kendte lune – bl.a. at Rusland var "et fattigt land", så derfor var der kun inviteret 200 gæster. Efter rundvisning i palæet var der dækket op med et stort ta'selv bord med mange russiske specialiteter i mad og drikkevarer. Et kvindeligt Balalajka-orkester underholdt, hvorefter vi, nogle timer senere – blev kørt tilbage til hotellet.

Overraskelserne var dog ikke forbi endnu, idet vi ca. klokken 1 om natten blev vækket af en meget kraftig banken på hoteldøren. Det viste sig, at man havde glemt at give os en gave, bestående af en meget stor billedbog om "den store fædrelandskrig" samt et armbåndsur med marskal Zhukov afbildet på urskiven.

Hjem til hverdagen kom vi i god behold, og selvfølgelig i diplomatbiler det sidste stykke til vore hjem, efter tre dage med virkelig begivenhedsrige oplevelser.

Nytårsnat, da raketterne smukt oplyste himlen over Roskilde, sov tidl. KZ-fange Ingolf Gildam stille ind i sit hjem i Bernadotteparken, 90 år gammel. Han var ikke alene, hans datter Gitte sad trofast og holdt ham i hånden.

Dødsfaldet kom ikke bag på nogen, heller ikke på Ingolf selv, idet han allerede tidligt på foråret fik at vide, at han led af en uhelbredelig sygdom.

Ingolf var en mand, der elskede livet, og han havde ikke lyst til at slippe det. Derfor blev de næste mange måneder fyldt med oplevelser sammen med familien. Det blev til en tur til Bornholm, hvor han besøgte sønnen Jan. Samtidig fik han mulighed for at være sammen med tidligere logebrødre fra hans mange år som politiinspektør på øen.

Det blev til en kæmpe 90-års fødselsdagsfest, med et telt på størrelse med et mellemstort parcelhus på det grønne område udenfor Ingolfs lille rækkehus – og med 85 gæster, der nød godt af Ingolfs gæstfrihed og de bornholmske specialiteter. En dag som Ingolf så tilbage på med stor glæde.

Det blev til ture sammen med datteren Gitte ud i sommerlandet, spise et hyggeligt sted, nyde den dejlige sommer inden turen igen gik tilbage til Roskilde. Det blev også til mange hyggelige stunder sammen med kam-

Ingolf Gildam i dyb samtale med en af vore frivillige hjælpere, Peer Jensen.

meraterne i mande- og kvindegruppen på Bernadottegården.

Ingolf var meget glad for sin pc. Han brugte meget tid på at spille skak, læse mails fra børn og børnebørn og ellers følge med i, hvad der foregik omkring ham. Han nåede også at blive den lykkelige ejer af en "tablet", samt at følge en del af et computerkursus for stadig at udvide sin horisont.

2. juledag gik Ingolf i seng for ikke at komme op mere. De sidste dage blev han passet af datteren Gitte og hjemmeplejen på Bernadottegården. Han var klar indtil få timer før han

døde, efter et langt og begivenhedsrigt liv, blev han nu i døden forenet med sin elskede Bolette, som døde for et år siden.

Ingolf efterlader sig 4 børn: Døtrene Gitte og Ivalo, sønnerne Aage og Jan.

Ingolf Gildam blev bisat fra Himmelev Kirke d. 4. januar 2013. Kirken var fyldt med venner og familie, ligesom blomster i de røde, blå, hvide farver fyldte midtergangen i kirken.

Emmy Reitoft

Bidrag til denne rubrik bedes sendt til Peter Eigenbroth
Rolighedsvej 8a, 9690 Fjerritslev
mail: eig@fjerritslev.dk

90 år 20. marts
Estelle Nivaro
c/o Avd. Luna
Brunnsgatan 26
111 38 Stockholm

13. april
Børge Rørvang
Roushøjparken 30
7130 Juelsminde

25. april
Carl Aage Bachmann
(Buchenwald 85683)
Ved Egedam 13, 1
3400 Hillerød

13. juli
Kaj Rose
Rosenvænget 24
4250 Fuglebjerg

85 år 5. april
Günther Frølich
Ydumsvej 10 E
3000 Helsingør
(åbent hus på dagen kl.
14-16)

21. april
Nora Hartvig Jensen
Indre Ringvej 121
7000 Fredericia

5. maj
Thorvald Marius Pedersen
Strubjerg 86, 2
9400 Nørresundby

75 år 1. maj
Ulla Bøgild
Kongensstræde 21 C
7000 Fredericia

50 år 26. maj
Inge Hansen
Viaduktvej 7
7000 Fredericia

31. maj
Lone Dorch Lund
Norgesvej 7
6000 Kolding

En forsinket lykønskning til
Viggo Bent Larsen
Mølløvænget 19, st.th.
3450 Allerød
der fyldte 85 år 2. februar

Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10
2800 Kongens Lyngby
der fyldte 95 år 2. marts

Mindeord

Ernst Nielsen

Ernst Nielsen er ikke blandt os mere. Det er et stort savn. Han kæmpede en kamp for os alle, der kom hjem fra Neuengamme. Kampen bestod i, at senatet i Hamburg stædigt holdt fast på, at der skulle ligge et ungdomsfængsel midt i mindestedet Neuengamme. Ernst oplevede, at kampen gav resultat, inden sin død den 17. marts 2012.

Der er ikke fanger mere i Neuengamme.

Æret være hans minde.

Henning Jensen 60831

Erik Spange Olsen

Vores gode ven Erik Spange Olsen er stille sovnet ind.

Erik var med i skibet Nordlys, men meldte sig til RAF i 1941. Der var 240 danske i RAF, hvoraf 95 var piloter.

Æret være Ernst's minde.

Erik Kragelund

Foto: Kasper Ketler

Krigssejlerne mindet

Juleaftens eftermiddag mødtes næsten 200 ved Mindeankret, hvor der var tale og andagt ved formanden for Sømandshjemmet i København, Holmens provst Ejgil Bank Olesen.

I modsætning til tidligere blev alle kranse fra de maritime organisationer lagt samtidigt, Sømandsforbundet ved Morten Bach og øvrige

kranse ved medlemmer af Marineforeningen. Kranselægningen blev afrundet med "The Last Post" ved hornblæser fra Kvindelige Marineres Musikkorps. Forinden havde der været julegudstjeneste i Sømandskirken og efterfølgende var der kaffe og æbleskiver i Sømandshjemmet Bethel.

Frede Klitgård runder de 90 år

Den i vide kredse kendte og respekterede modstandsmand Frede Klitgård rundede den 7. januar sin 90 års fødselsdag. Han indskrev sig i historien, da han den 16. september 1943 - to uger efter at den tyske besættelsesmagt havde indført militær undtagelsestilstand med bl.a. dødsstraf for sabotage - blev grebet på fersk gerning som sabotør af dansk politi og straks udleveret til den tyske besættelsesmagt.

Det skete, da britisk sabotagemateriel, han transporterede på sin bagagebærer, og som var tiltænkt den jyske længdebane for at standse tyske militærtransporter, detonerede af uforklarlige grunde. Frede Klitgård blev slynget af cyklen og oplevede et hårdt møde med fortovsfliserne. I omtumlet og næsten bevidstløs tilstand blev han arresteret af en dansk politibetjent, som tilfældigt befandt sig på stedet.

Efter dansk politis, stikkeres og det tyske Gestapos optrevling blev fem ældre kammerater som den første modstandsgruppe henrettet på Skæring Hede den 5. december 1943, mens Frede

Klitgård endte i det tyske tugthus Dreierbergen ved Rostock og sluttelig i den tyske koncentrationslejr Neuengamme. Begge steder varetog han med ildhu medfangerens interesser.

Frede Klitgård har i mange år været formand for foreningen Aktive Modstandsfolk, der tæller sabotører, krigssejlere og deres enker. Han har sammen med andre bestyrelsesmedlemmer lagt et stort og brydsomt arbejde i at dokumentere, rejse og sikre de pågældende de erstatninger, de har krav på i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre.

Han var i spidsen, da modstandsfolkene i 1969, det vil sige et kvart århundrede efter afslutningen af Anden Verdenskrig, fik gennemført en stor revision af erstatningsloven, hvorefter de over 6000 danske søfolk, der havde gjort tjeneste for Storbritannien under krigen, i givet fald og efter dokumentation for mén som følge af deres indsats blev berettiget til ydelser efter den danske erstatningslov. I en længere årække var Frede Klitgård en skattet

medarbejder i det hedengangne kommunistiske dagblad Land og Folk og i typografernes forbund. Han har aldrig glemt, hvor han kom fra, og taler stadig arbejderklassens sag.

Ebbe Riis Klausen

1133
Asta Dahl
Anemonevej 17
4000 Roskilde

ADRESSELISTE

**ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN**
Odense afd.: Fmd.: Alfred Andersen,
Bregnevej 7, 5220 Odense SØ,
tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:
Sydkajen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf. 47 53 02 48.
Fmd.: Eigil Skov Jørgensen.

Sjællands afd.:
Fmd.: Marianne Rüz,
Solsortevej 72, 2000 Frederiksberg,
tlf. 38 34 13 10, mail: mariannerysz@gmail.com
Kass.: Kirsten Kurland
Digevej 3, 2680 Solrød Strand,
tlf. 56 14 36 53.

Jysk afd.: Fmd. og sekr.: Ingelise Serges,
Fælledvej 6 D, 2. tv., 7000 Fredericia,
tlf. 75 92 77 91, mail: ils@sbb-net.dk
Kass.: Birgit Lund, Skovparken 76 B,
6000 Kolding, tlf. 75 53 73 53,
mail: blund@adr.dk

**FORENINGEN AF GESTAPOFANGER
FRA BESÆTTELSEN**
Fmd.: Jørn Jensen, Glentemosen 5, lejl. 103,
2605 Brøndby, tlf. 43 96 35 18.
Kass.: Salle Fischermann,
Toftekaersvej 28 C, 2820 Gentofte,
tlf. 39 65 89 90.

GESTAPOFANGERNE RANDERS
Fmd.: Ebba Hjortshøj, tlf. 86 42 77 29
Hermann Stillingsvej 17, 8930 Randers NØ.
Kass.: Marion Jensen, Møllevangen 6,
9560 Hadsund, tlf. 20 22 59 54.

HANNOVER-STÖCKEN
Henv.: Erik Tanne, Farum St. Torv 29, 1. th.,
3520 Farum, tlf. 44 95 87 35.

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN
Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kass.: Hanna Kirkegaard,
Jesper Brockmandsgade 2, 2200 København N.
Tlf. 22 12 49 25.

**LANDSFORENINGEN AF KZ-FANGER
FRA NEUENGAMME - VENNEKREDSSEN**
Fmd.: Helle Sørensen, Borgervænget 92, 2 th.,
2100 København Ø, tlf. 59 18 66 89 - 20 45 19 29
Kass.: Gitte Sundahl, Søkildevej 3,
5970 Åreskøbing, tlf. 62 52 21 50

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN DK
Fmd.: Astrid Danielsen, Bregningevej 9,
5700 Svendborg, tlf. 63 21 04 64
astriddanielsen@hotmail.com
www.sachsenhausen.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN
Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann,
Gl. Vartov Vej 29, 2. tv.,
2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND
Formand: Martin Frøland, Ellemosevej 107,
2900 Hellerup, tlf. 39 68 15 25
Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104,
2610 Rødovre, tlf. 36 41 33 24

FRIHEDSKAMPENS VETERANER
Henvendelse kan ske til
Eigil Skov Jørgensen (Foss),
tlf. 47 53 02 48 eller
Bent Nielsen,
Wiedergården 46, 1, 2791 Dragør
tlf. 32 53 07 16.

HOLGER DANSKE - KLUBBEN
Fmd.: Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A -2800 Lyngby
Sekr. "Foss", E. Skov Jørgensen
Tlf. 47 53 02 48 e-mail: foss@privat.dk

DANSKE VETERANER 1940-45
Formand Jens Ege,
N. Jespersens Vej 10, 2000 Frederiksberg
jensege@mail.tele.dk
Sekretær Max Roe, maxroe_sen@msn.com
Tlf. 20 67 25 45

**FRIHEDSKAMPENS FREDNINGS-
OG MINDEFOND**
Strandvejen 272 B nr. 14, 2920 Charlottenlund,
tlf. 33 16 10 10
Fmd.: Chr. Eugen-Olsen
Ansøgninger om støtte fra fonden kan rettes til
ovenstående adresse.
Bidrag til fondens arbejde kan sendes til
fondens konto i Spar Nord Bank
reg.nr. 9061 konto nr. 4569856065

ARBEJDSKADESTYRELSEN
Sankt Kjelds Plads 11, Postboks 3000,
2100 Kbh. Ø, tlf. 72 20 60 00, fax 72 20 60 20.

**AMICALE INTERNATIONALE
DE NEUENGAMME (AIN)**
Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup.

**FÉDÉRATION INTERNATIONALE
DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)**
Formand: Anton Nielsen, Møllevej 17,
3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kasserer: Petter Sommerfeldt,
Blågårdsgade 14, 2200 København N,
tlf. 35 35 31 52, mobil 61 27 11 36.

BERNADOTTEGÅRDEN
Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 97 11 46 66.

BERNADOTTEGÅRDEN
H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00.

MINDELUNDEN RYVANGEN
Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM
9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET
Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN
Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS
Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM
Esrumvej 367, 3000 Helsingør, tlf. 72 55 20 47.
Åbent søndag, tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45
Mathilde Fibigers Have 2 (v / Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83.
Fond reg. nr.: 12844.

**HISTORISK SAMLING
FRA BESÆTTELSESTIDEN,**
Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg.
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

ODENSE HISTORIE 1940-45
Brandts Passage 15, 1.tv
5000 Odense C, tlf. 66 19 40 45.
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

FERIEMULIGHEDER:
Anholt: 4. Maj-huset, Gennem Landet 80 A,
8592 Anholt.
Kan lejes ved henvendelse til
Anders Rytter, tlf. 40 97 96 84